

lett nagy szolgálatot tesz ennek az ügynek a kőszínházak és az „alternatívok” egyre gyakoribb *kooperációja*. A nézők *bevonása* is egyre gyakoribb. Nem kevesebbről van szó, mint a kockázatvállalás mintájának közvetítéséről és olyan *állampolgári erények* gyakorlásáról, mint az aktivitás és a véleménynyilvánítás szabadsága. Mindeh-hez *új eszközök, új formák* keresése is társul. Ez több mint időszerű, nem csak a színházban.

Gyakori és minden bizonnyal jogos panasz a színház helyzete kapcsán, hogy mai jelentősége meg sem közelíti a harminc évvel ezelőttit. Nincs azonban értelme ezen keseregni. Sokkal fontosabb, amikor egy-egy előadás napi több száz embert elérő ráismerés-élményt nyújt, és annak hatása tovább sugárzik. A kis remények, kis lépések, a túlélés és az érlelődés időszakát éljük. Minden számít, ami nem behódolás.

Várad Júlia

Menni vagy maradni?

A MAGYAR SZÍNHÁZ A NÉMET SAJTÓBAN

A Theater Hebbel Am Uferben (HAU) 2014. március 9–16. között szervezett, a független magyar színházokról szóló fesztivál a fenti címmel jelzett kérdéskört szándékozott körüljárni. A németországi sajtó bő terjedelemben foglalkozott az eseménnyel. Ezt ismerteti az alábbi, Várad Júlia szerkesztette anyag.

Georg Kasch jó nevű, több fórumon publikáló kulturális újságíró szerint Magyarországon Európa legélénkebb, legizgalmasabb szabad színházi szcénája található. Bizonyítékul Bodó Viktor, Pintér Béla, Mundruczó Kornél rendezők nevét sorolja, akikre azonban – mint írja – igen súlyos nyomás nehezedik. A HAU-ban rendezett fesztivál központi témája az volt, hogy a nehéz helyzet ellenére mit tud megőrizni a független színház a szabad szellemiségéből. A legtöbb kérdés a kialakult krízishelyzetre fókuszál. A jelenlévők azt próbálják megvitatni, milyen helyzetbe kerültek a jelentős részben értelemszerűen oppozícióba szorult művészek. És persze szó esik magukról a színházakról, épületeikről, társulataikról, gazdasági állapotukról is. Magyarországon – értelmezi a Berlinben élő szerző a helyzetet – 2010-ben a jobboldali konzervatív Fidesz kétharmados többséggel nyert, a második legerősebb ellenzéki párt pedig a szélsőjobboldali Jobbik. Ennek következtében teljes körű, radikális hatalmpolitikai és ideológiai átalakulás történt. Mindez a kultúrpolitikát is erősen meghatározza. Így történhetett például, hogy Alföldi Róbertet, a nemzetközileg is elismert kiváló rendezőt, a Nemzeti Színház igazgatóját egy nemzeti-konzervatív kolléga követte az igazgatói székben, mert Alföldit a kormány „túlságosan liberálisnak és melegnek találta, sőt még zsidó származásáról is suttoztak némelyek”. Kasch megjegyzi, hogy az antiszemitizmus is a jelenkori Magyarország egyik súlyos problémájának tekinthető.

A krízisre adott válaszok közül – magyarázza – az egyik legszembevetőbb, hogy mintegy ötszázezren hagyták el Magyarországot az elmúlt négy évben. Azok a színházi rendezők, akik nem mentek el hazájukból, most nyugat-európai társaik segítségével, együttműködésére szorulnak, hogy túlélhessék a jelent. A színházak 2009-ben nagy nehezen elért támogatását ugyanis az Orbán-kormány mára gyökeresen átalakítva, a nézőszám arányában hajlandó csak kifizetni. Ilyen módon a nagy befogadóképességű és elsősorban komerciális programot nyújtó színházak sokkal előnyösebb helyzetbe kerültek, mint a kisebbek vagy a függetlenek. Nem véletlen – írja Kasch –, hogy nemegyszer vendégszerepel a HAU-ban olyan magyar színházi előadás, amely a mágikus realizmus eszközeivel a korábbi szocialista diktatúrára és/vagy az aktuális kormány működésére utal. Mundruczó Kornél a *Demencia* című darabjában például a híres budapesti elmeógyógyintézet szégyenletes eladását, illetve a betegek szétkergetését mutatja be. AHOPPart független társulat Polgár Csaba rendezte *Korijolánusza* is egyértelmű utalás a mai helyzetre.

A fentieket alátámasztják és erősítik meg azok az interjúk, amelyeket több jeles újságíró – Tom Mustroph, a *Tageszeitung*, valamint egy internetes újság és Kaspar Heinrich, a *Der Tagesspiegel* szerzője – készített Mundruczó Kornéllal.

„Darabjának szereplői olyan emberek, akik az emlékeztüket s ezáltal az identitásukat is elveszítették, ami olykor fájdalmas, máskor azonban örömteli érzéseket kelt bennük. Mennyiben szánta a mai magyarországi valóság metaforájának ezt a darabot?” – hangzik az egyik kérdés. Mundruczó Kornél részben maga is elfogadja, hogy metaforának szánta a darabot, miközben az operett és az átváltozás elemeinek is fontos szerep jutott a *Demenciában*. Saját családi esetre épült

az a motívum, hogy egy idős apa nem ismerte fel a gyerekeit, de amikor azok a régi, jól ismert operettdalokat kezdték lejátszani a zongorán, visszatértek az emlékei. Persze súlyos dolgokról is szó esik ebben a drámában – folytatja Mundruczó –, hiszen a demenciában szenvedők közül sokan az öngyilkosságba menekülnek. Ennek pedig gyakran a feleslegesség, az elhagyatottság érzése áll a háttérben. Magyarországon sajnos nagyon könnyen válhat valaki, sőt, akár egy egész közösség feleslegessé, kirekesztetté. S ide tartozik az is, hogy nálunk még mindig nem dolgozták fel az emberek a kommunizmus, illetve a második világháború idején történt bűnöket, szörnyű traumákat. Ez pedig egyre nagyobb frusztrációhoz vezet. Mellesleg – fűzi hozzá – bár ez a darab, de más, általa rendezett színművek vagy filmek is elsősorban a magyarországi alaphelyzetből kiindulva születnek, mégis egyre gyakrabban tapasztalja, hogy máshol is tökéletesen érvényesek. A demenciára vonatkozó metafora mostanában egyre inkább egész Európára értelmezhető.

Egy későbbi kérdésre Mundruczó Kornél azt feleli, hogy nagyon jó volt a hazai magyar fogadtatás, s mivel nincsenek kifejezetten aktuálpolitikai kitételek a szövegben, a közönség általánosságban, mint a szabadságra és függetlenségre törekvés metaforáját értékelte a darabot. A magyarországi közállapotokkal kapcsolatban elmondja, hogy a független színjátszó helyek rendkívül nehéz körülmények között tudnak csak életben maradni, hihetetlen energiákat kell mozgósítaniuk, s nagyon kevés pénzből kénytelenek létrehozni egy-egy előadást. Ugyanakkor egyre többen érzik fontosnak a független színházi gondolkodást, s mintha épp a hivatalosság részéről tapasztalható elutasítás tenné még erősebbé az igényt és a vágyat, hogy fennmaradjanak. A civil kurázsinek nagyon jót tesz ez a küzdelem. Persze külföldi segítség és támogatás nélkül nem tudnának létezni, miközben ezt azért tartja különösen paradox helyzetnek, mivel „az Európai Unióval szemben igen kritikusak vagyunk. Én fiatal koromban az EU-t a földi paradicsomnak képzeltem, mára ez nagyon megváltozott. Mi, az ún. *zéró generáció*, már nem emlékszünk a kommunizmus éveire, én magam tizenhárom éves voltam a rendszerváltás idején, amikor még mi voltunk a *legvidámabb barakk*. Azután tíz évig vártam, hogy végre Európa részévé válhassunk. De sajnos a demokrácia nem valósult meg igazán. A mi mostani »demokráciánk« inkább Putyinéra hasonlít. A szabadságból ma már nem sokat érzékelek, és a különbség a Kelet és a Nyugat között egyre nagyobb lesz.”

Arra az alapvető kérdésre, hogy „menni vagy maradni”, s hogy a rendező személyesen is felteszi-e ezt a nehéz kérdést saját magának, Mundruczó nyomatékos igennel válaszol, de – ahogy mondja – ez a döntés komolyan csak azok számára jön szóba, akiknek van valamilyen lehetőségük a kint maradásra. Miközben sajnos egyre többen érzik úgy a saját magyar hazájukban, hogy gettóban kell élniük, s akkor már inkább a bizonytalan jövőt választják. Végleg elmenni nagyon nehéz lenne, hiszen a gyökerek mégiscsak kötik az embert. Úgyhogy ami a saját döntését illeti, nem tud egyértelmű választ adni, mert maradni is és menni is akar. Örök ellentmondásban vergődik. Hiszen – ezt már a másik interjúban válaszolja – az ember nem tud nyugodtan és kiegyensúlyozottan dolgozni ott, ahol nem érzi biztosnak magát, ahol gyökértelen és idegen. Miközben az is elviselhetetlen, ha nem élhet szabadon.

Mundruczó Kornél darabjáról egyébként igen sok szó esett a jelentősebb német médiumokban. A *Der Tagesspiegel* és néhány fontos internetes fórum mellett (amelyek részben interjú, részben kritikák, kommentárok formájában számoltak be a *Demencia*

1.

2.

című előadásról) a *Neues Deutschland Feuilleton*-jában Volker Trauth írt hosszú, érdemi elemzést. Szerinte csak nagyon keveseknek sikerült ilyen pontos láttelepet adni a világban zajló és különösen Magyarországon megmutatózó fájdalmas folyamatokról, mint a film- és színházrendező Mundruczó Kornélnak. „Ahogy a révidekkel elhunyt Alain Resnais írta, a néző legszívesebben felállna a székéről, és elfutna az igazság elől, de mégis ott marad lecövekelve, mert nem képes otthagyni az előadást – idézi elragadtatással. – Gyógyszerekkel nem lehet egy egész beteg társadalmat meggyógyítani” – idézi a darabban szereplő pszichiátert, aki nem képes segíteni az önmagukat és a biztonságérzetüket elvesztett betegein.

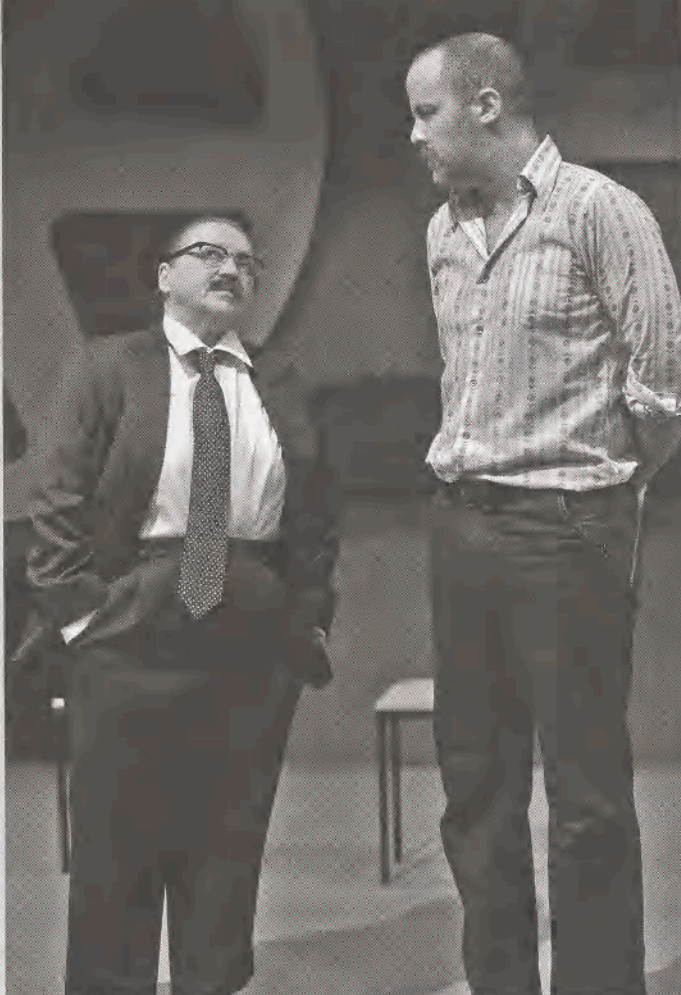
Schiller Kata felvétele

3. Schiller Kata felvétele

4. Dusa Ádám felvétele

5. Schiller Kata felvétele

1. Demencia (Trafó) 2. Korjólánusz (MU Színház) 3. Hungari (Trafó) 4. A Pitbull cselekedetei (Trafó)
5. Titkaink (Pintér Béla Társulata)

A fesztivál másik, sokat emlegetett és idézett darabja, a Polgár Csaba által rendezett *Korjólánusz* a HOPPart társulat előadása. Sascha Krieger, a *Stage and Screen* című internetes site kritikus szerint a nézőnek már az első pillanatokban sem lehet kétsége afelől, hogy a jelenlegi Magyarországon, egy összeomlott, lehasznált társadalomban vagyunk, amely épp azon munkálkodik, hogy megpróbálja kikecmeregni a teljes káoszból. Csakhogy a hatalomért folyó harcban a háborúból győztesként felemelkedő főhős képtelen felfogni és követni a játékszabályokat, s végtelen nagy egójának következtében minden ellenkező várakozással szemben vesztesé lesz. Polgár Csaba rendezői koncepciója szerint azonban nemcsak ő bukik el látványosan, hanem azok a néptribunok is, akik ugyancsak nem tudnak másra, mint a hatalom megszerzésére koncentrálni, pedig lenne más megoldás. Segítőtársaik is meggyengült opportunistákként buknak bele az érdektelenségbe, s jellegzetes „teflon-politikusi allűrjeikkel” az utolsó esélyt is veszni hagyják. A nép pedig – írja a kritikus – amellé áll, aki a legtöbbet ígéri, és a legkiszámíthatóbbnak mutatja magát. Csakhogy ez sem vezet győzelemre. Nyerni meg aztán végképp nem lehet ezzel a módszerrel.

Polgár Csaba a hatalomvágyat hangulatos paródiává formálja, tele farce-okkal és szarkasztikus epizódokkal, amelyek még világosabbá teszik, hogy a látszólagos győzelem értéktelen, s hogy a politika nem más, mint színjáték. A szereplők – a politikai színtér minden résztvevője – a „populizmus-varieté” szereplői.

Abban az új rendszerben, amely még nem tudta elsőpörni maradéktalanul a régit, de a saját formáját sem találta meg, az egyetlen lehetőség a sikerre, ha valaki erőszakkal előtérbe tolja magát, s úgy tesz, mintha mindezt csak a népért tenné. Az eredmény pedig nem más, mint a korábbi rend helyreállítása, még ha nem is ugyanabban a formában, és persze új emberekkel, akik azonban a régi szerepeket játsszák. A visszarendződésnek a szerencsétlen nép az igazi áldozata – ahogy amúgy oly sok helyen a világban, s persze a rendező hazájában is. Számptalan párhuzamot találhatunk a jelenlegi kormány és a darab szereplői között. Ezért is feltételezi Sascha Krieger, hogy a színmű Magyarországon talán nagyobb hatást tesz a közönségre, hiszen a saját életükről beszél mindenki a színpadon. Berlinben egy kicsit plakátszerű, reklámszöveg-ízű előadásnak tűnik a kritikus szerint a *Korjólánusz*, amely túl feketén-fehéren vési be a közönség agyába a – közhelyeket.

A *Berliner Zeitung* kolumnistája, Doris Meierhenrich meglepve tapasztalja a fesztivál első és második napján, hogy egészen más, sokkal lazább és vidámabb a hangulat, mint amire az ember számított, ismerve a nehezen elviselhető magyarországi állapotokat. De – bár a bemutatott darabok, különösen a Mundruczó-féle *Demencia*, nem valami vidám és felvillanyozó történeteket mesélnek el – az arcok mégis mosolygósak és reménykeltőek. Persze ez nem jelenti azt, hogy szinte mindegyik beszélgetésen ne kerül

ne szóba az, ami aggasztja a színházi világ itt összegyűlt tagjait, a jobbratulódás, a rossz irányú átrendeződés, a demokrácia teljes elvesztésétől való félelem, s főleg, hogy még mit hozhatnak az áprilisi választások. De talán a kultúra e kiváló szigete mégiscsak könynyit valamennyit a lelkeken.

Mundruczó *Demenciáját* a *Berliner Zeitung* kritikusa bár találónak és fontosnak, de kicsit sablonszerűnek tartja. A budapesti ideg- és elmekegyszív összeomlásáról a cikk írója sokat hallott. Tudja jól, hogy hány elmebeteg került akkoriban az utcára, ápolás és felügyelet nélkül. Jó, hogy Mundruczó fekete humorral teli, musicalelemeket is alkalmazó, érdekes megoldásokkal, kiváló színészi teljesítménnyel operáló előadást hozott létre a történetből, de szerinte kevés igazi tartalommal.

A szociális vakság és a szolidaritás teljes hiánya a témája a másik két vendégjátéknak is, amelyek a közönséget talán Mundruczónál határozottabban megmozgatják. Kárpáti Péter *A Pitbull cselkedetei* című darabja már a foyer-ban elkezdődik, és egyre inkább magával ragadja a kiszolgáltatott közönséget, mint ahogyan a színpadon játszókat is elsodorja a hosszú hajú prédikátor átható és lehengerlő ravasz szövege. Az önfelismerés és önmegtagadás drámája nevelés-jelenetekkel megtűzdelve – írja – hasonlít a mindössze harminckét éves Polgár Csaba által rendezett *Korijolánuszra*, amelyben – ez Meierhenrich tetszését is elnyerte – a nézőket a rendező a színpad előtti tribünre ülteti. Így válik szerinte jelenvalóvá a játék a színen. A szegény rómaiak is a szociális háló teljes hiányával küzdenek, s a hatalom kézbentartóit csakis az érdekli, hogyan lehet minél olcsóbban megúszni, mint ahogy a populista néptribunok számára sem kevésbé fontos ez a kérdés. A *Berliner Zeitung* kritikusa Polgár Csaba darabját az egoizmus elleni küzdelem tökéletes bemutatásaként értékeli.

„A gödör mélyéről már csak felfelé vezethet az út” címmel olvashatjuk a *Neues Deutschland* kritikusa, Hanna Ongjerth írását, amelyben a *Demencia* és a magyarországi állapotok elemzésekor mindenekelőtt arra hívja fel a figyelmet, hogy 1956 óta nem történt ilyen mértékű kivándorlás – még ha ezen a kifejezésen ma mást kell is értenünk –, mint amit a közelmúltban Magyarországot elhagyó ötszázezer ember jelent – közöttük feltűnően sok értelmiségi, akadémikusok és diákok, olyanok, akiket Orbán Viktor nemrég a „Németországból irányított agymosás áldozataiként” aposztrofált. A kritikus Kárpáti Pétert idézi, aki egy interjúban azt vallotta: szerinte a színházművészetnek a közönségben azt kell tudatosítania, hogy a valóság sokkalta bonyolultabb, mint azt a politikai jelszavak sugallják. „A rendező a darab utáni vitában rendkívül nyugodtnak és kiegyensúlyozottnak látszott, olyan embernek, akit a saját hazájához mély vonzalom fűz. Annyira mély, hogy azt a gazdasági, a politikai és a mentális krízis sem tudja megrontani. A jövő iránt nagy reményeket táplál, hiszen – idézi Kárpáti Pétert a *Neues Deutschland* szerzője – elérkeztünk a mélypontra, ettől kezdve már csak javulhat a helyzet.”

A fesztivál másik jelentős résztvevőjét, Pintér Bélát is idézi Hanna Ongjerth: „...a feszült politikai helyzet

az utóbbi időben egyre inkább arra kényszerít bennünket, színházcsinálókat, hogy az összefüggések, a magyarázatok keresésével foglalkozzunk. Az előadásaink olyan kérdéseket vetnek fel, amelyek a közönséget nap mint nap foglalkoztatják, és hálásak, amiért segíteni próbálunk a válaszadásban.” Pintér Béla nem gondol arra, hogy el kéne hagynia Magyarországot, legalábbis mindaddig nem, ameddig a színháza szabadon működhet. Hiszen ő csakis Magyarországon képes feltárni a valóságot, mert ebben él, ezt ismeri, és nem utolsósorban az anyanyelvén tudja a legjobban, legpontosabban kifejezni és a színházban is megfogalmazni, amit fontosnak tart. A beszámolóban Polgár Csaba hozzászólását is idézi a szerző: „A művészet területén dolgozni nem könnyű manapság Magyarországon. Az alternatív színház a hatalom részéről egy gyakorlatilag teljesen kiiktatott művészi forma. Elsősorban azért, mert a múlt feldolgozása, az azzal való őszinte szembenézés a jelen politikusai számára igen kínos téma. Pedig szerinte a színház az egyik legalkalmasabb fórum arra, hogy a felnövekvő új generáció megtanulhassa a saját életének és önreflexióinak kifejezési módját.”

A Mundruczó Kornélt meginterjúvoló Tom Mustroph a *Tageszeitung*-ban részletesen elemzi a *Demencia* jeleneteit, színészi játékát és színpadképét, de némileg kritizálja a rendezést, amelyet egy kicsit túl harsánynak és túl drasztikusnak talál, mindazonáltal a mai magyar valóság tökéletes színpadra állításának nevezi. Mint ahogyan igen nagyra értékeli a Kárpáti Péter által rendezett *A Pitbull cselkedetei* színpadi látványvilágát is, míg a darab tartalma és előadása csak részben győzte meg. Szintén a mai kelet-európai lét és gondolkodásmód bemutatása a célja egészen más eszközökkel Polgár Csabának, a HOPPart társulat rendezőjének – dicséri a kritikus a fiatal művészt.

A fesztivál – ahogy Tom Mustroph írja – nemcsak színházi előadásokból és beszélgetésekből állt, hanem figyelemre méltó kortárs művészeti akciókból is. Gálik András, a Kis Varsó művészduo egyik tagját idézi: „olyan témát dolgoztunk fel, amely nemcsak Budapesten, hanem Berlinben, sőt, Európa más nagyvárosaiban is egyre nyíltabban diszkutált kérdéskörre válik. A művészeti sznobokkal, az előkelősködő s közben hozzáértés nélkül, csak a pénzértékre koncentráló felső osztállyal, s annak is a milliárdos műgyűjtőivel kívánunk szembemenni.”

Thomas Irmer, a *Bühne* című színházi lap szerzője cikke címében arra utal, hogy a mai Magyarországon az igazi művészetet ismét a kemény ellenállás és a kitartás jellemzi. A HAU-ban rendezett fesztivál elemzését a magyar társadalom és a politikai helyzet alapos bemutatásával ötvözi. Mundruczó Kornélt, akit rendkívül jó színvonalú, nemzetközileg is sikeres rendezőnek tart, ugyanakkor azzal is jellemzi, hogy az interjúban és beszélgetésekben meglehetősen visszafogottan nyilatkozik, mint akinek féltnivalója van. Miközben az általa rendezett darabokból egyáltalán nem következtethetünk semmiféle gyávaságra. Irmer a magyar politikai állapotok közelmúltbeli történéseit említve utal arra, hogy 2010-ben, a Fidesz kormányra kerülése idején kezdődött a kultúrharc, amelynek során a hatalom nemcsak a kulturális intézményeket,

a kultúrára fordítható összegeket sajátította ki, hanem a történelmi és kulturális látásmódot is a saját képére kezdte átformálni. A szerző láthatóan kiválóan ismeri azokat a stációkat és a kulturális szcéna azon szereplőit, amelyek és akik a jobboldali „nyomulás” áldozataivá váltak. A színházi törvény születését és bukását is ismerteti, valamint Vidnyánszky Attila szégyenletes tiltakozását a magyar kritikusok által válogatott Hungarian Showcase-en látható darabok és a nemzetközi fesztiválon szereplő színházak ellen, amit megdöbbentőnek tart. „Ma már senki nem beszél kultúrharcról – írja a *Bühne* szerzője –, hiszen a játszma eldőlt, a nyerteseket és veszteseket kihirdették, az eredmény kőbe vésvé, változtathatatlanul. Erre asszociálhatunk a *Demencia* című darab végén a kollektív öngyilkosságról.”

Thomas Irmer a jelentős magyar kritikus, író, színházi szakember Tompa Andrea szavait idézve utal arra, hogy a magyar független színházi szcéna kiváló vezető személyiségei, mint Schilling, Mundruczó, Pintér Béla a jéghegy csúcsán állnak még ugyan, de alattuk a jég egyre olvad, utánpótlás szinte nem látható. A felsorolt rendezők (Pintér Bélát kivéve) elsősorban külföldön dolgoznak. A cikkben részletes beszámolót is olvashatunk a Burgtheater és a Nemzeti Színház új igazgatója (Vidnyánszky Attila) között kialakult csúnya konfliktusról. Ugyancsak nemzetközi visszhangot váltott ki – folytatja –, amikor egy berlini fórumon tartott nyilvános beszélgetés alkalmával azt a kérdést tették fel Vidnyánszky-nak, hogy miképp képviselhet egy olyan színházi egyesületet, amely részt vett az ő színházigazgatóvá választását elhatározó döntésben. Thomas Irmer a *Titkaink* című darabjára utalva idézi Pintér Bélát, a rendkívül népszerű rendező-író: „korábban még volt pénz a kultúrára, ma pénz nincs, viszont egyre több a feldolgozható téma.”

Egy – névtelen szerző által írt – hosszú blogban a fesztiválon jelen lévő fiatalokkal készült beszélgetéseket olvashatunk, amelyek többsége a „menni vagy maradni” kérdéskört járja körül. Sokan, akik most épp elhagyni készülnek Magyarországot, abban bízhatnak, hogy egy idő után talán majd visszatérhetnek, de hogy mikor, arra senkinek sincs biztos válasza. A hangulatot a teljes bizonytalanság és jövőkeresés uralja. Az elvágódás okai nem kizárólag anyagi vagy egzisztenciális problémák, hanem az általánosan rossz közérzet, a folyamatos korrupció, a jobbratolódás, sőt, egyesek szerint fasizálódás, a testi és szellemi erőszak felerősödése, az emberi kapcsolatok kiüresedése. A blogger egyik kedvenc előadását, Kárpáti Pétertől a *Pitbull cselekedeteit* elemzi, s arra jut, hogy ebből a történetből egyértelműen kiderül a belső bizonytalanság, elveszettség, irányvesztés, ami egy ennyire lehasznált társadalom tagjait jellemzi. Miközben persze ez nem kizárólag magyar sajátosság.

A HAU-ban rendezett fesztivál különlegességéeként említi a sajtó a Hodworks nevű mozgásszínházi társulat *DOWN* című előadását. A Hód Adrienn által rendezett és koreografált mozgásművészeti produkció látványa rendkívül jól hatott a súlyos politikai háttérrel és kemény társadalomkritikával átszőtt fesztivál látogatóira, akiknek napról napra újabb sokkot okoztak a magyarországi helyzetet jellemző színdarabok, az antiszemitizmust, a cigányüldözést és az elkeseredettséget bemutató takepaók, beszélgetések és viták – írja a *Kulturextra* című online fórum. A két pár (Cuhorka Emese, Molnár Csaba, Garai Júlia és Marcio Canabarro) által meztelen testtel játszott mestermű a szerelemről, a testiségről, az egymás iránti vágyról, az egymás kereséséről, a testtel való öazonosságról, a mozgás szépségéről és fájdmáról szól. A darabról a beszámoló szerzője azt írja, hogy még soha életében nem látott ilyen szépséget.

A *Deutschlandfunk* – *Kultur heute* című műsorában is hosszan esett szó a HAU fesztiváljáról. „Három éve még nagyokat nevettek a nézők, ha a színpadon Orbán Viktort igyekezett ábrázolni egy színész, ma már ráfagy a mosoly az arcukra, a független színházcsinálók pedig élethalálharcot vívnak az egzisztenciájukért” – véli Maximilian Grosser. A sorok között tanulunk újra olvasni – hallja nem egy helyről a híres német rádióműsor készítője, amikor magyarokkal beszélget. Bár ma sokkal többen járnak színházba Magyarországon, derül ki, ám ennek egyértelműen az az oka, hogy az erősödő politikai feszültségek levezetésére – pláne ha azok az előadások témája – kiválóan szolgál a színház. S ma egyre több helyen tartanak tükröt a magyar valóságnak a színpadokon dolgozók.

A rádióműsorban Kárpáti Péter is megszólal, aki mindkét darabjában a jelenkori Magyarország súlyos problémáit dolgozza fel. A *Pitbull*-ban globálisan, a *Hungariban* pedig nagyon is konkrétan az ország elhagyása, az emigrálás a téma, hogy hogyan lehet, vagy lehet-e egyáltalán gyökeret verni egy új környezetben, új országban, új életmódot választva.

„A magyarok mindig is híresek voltak arról, hogy a nyomorukat humorral takarják el” – írja Sophie Dieselhorst a *Nachtkritik* című internetes fórumon. A fesztiválon zajlott nyílt vitáról, amelyen Pintér Béla rendező, Szabó György, a Trafó igazgatóhelyettese, Sickratman, a kultúrpunk és még néhány független színházat képviselő művész volt jelen, parázs beszélgetés zajlott arról, hogy Magyarország mennyiben hasonlítható olyan, jelenleg stagnáló vagy káosz felé tartó európai országokhoz, mint például Görögország, Spanyolország vagy Olaszország. Ebben a kérdésben nem volt egyetértés, sokak szerint a gazdasági helyzet miatt érzik magukat a fiatalok üldözötteknek, mások azonban egyértelműen a politikát okolják. A beszámoló mindenestre egy jó hangulatú, nyitott, őszinte és izgalmas találkozási tudósítást.